

KUML
2015

KUML 2015

Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab

With summaries in English

I kommission hos Aarhus Universitetsforlag

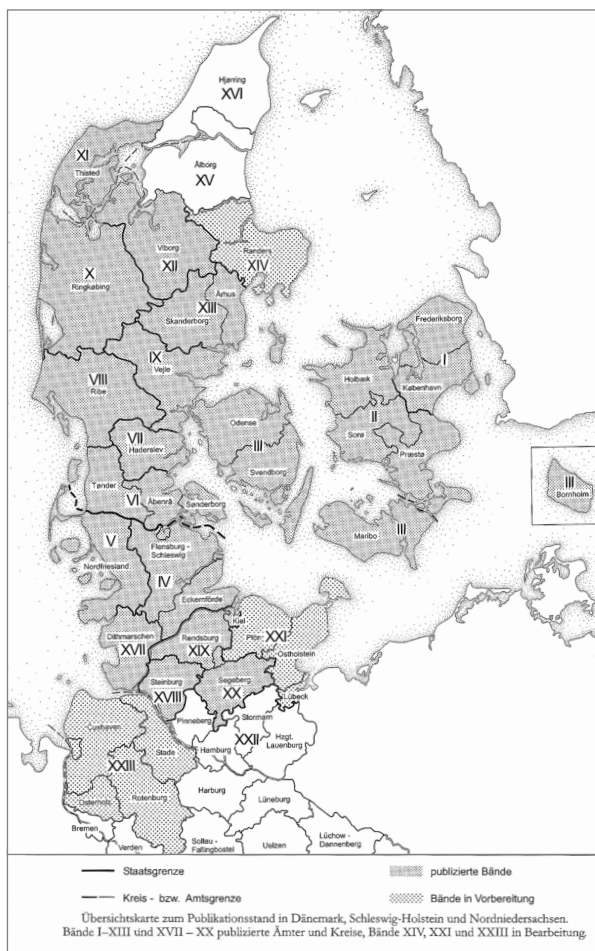
Ældre bronzealder tegnet og beskrevet

Status og kommentarer ved udgivelsen af “Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen”, bind 13

AF LISE FROST OG KAREN MARGRETHE HORNSTRUP

Nogle oldtidsperioder skiller sig mere ud end andre. Det gælder f.eks. den ældre bronzealder i Sydskandinavien og særligt i tiden omkring ca. 1500-1100 f.Kr. Herfra stammer ikke alene berømte fund som Egtvedpiggen og Solvognen, men i det danske område er perioden i særlig grad kendetegnet af opførelsen af omkring 50.000 gravmonumenter – de græstørvsopbyggede gravhøje. Selvom mange i dag er forsvundet, kan man heldigvis stadig se de fredede høje ligge rundt omkring i landskabet – ofte højt og markant i terrænet. Allerede i slutningen af 1800-tallet blev udbredelsen af gravhøje set i sammenhæng med bebyggelse og vejforløb.¹ Og inden bronzealderbebyggelserne for alvor begyndte at dukke op, var det i høj grad gravene, som man anvendte for at lokalisere mulige bebyggelser. I de senere år har ny forskning især fokuseret på højenes komplicerede opbygning og monumenternes forskellige roller i forbindelse med ritualer og sociale, økonomiske og samfundsmæssige forhold.² Disse undersøgelser har bl.a. kunnet trække på materialefremlæggelsen om højene og deres indhold af begravelser, som løbende igennem de sidste godt 40 år er blevet publiceret i katalogform. Det sker igennem det omfattende dansk-tyske publikationsprojekt “Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen”.³ I december 2014 udkom endnu et bind af værket, som grundlæggende har til formål at sikre tilgængelighed og fremlæggelse af alle fund og undersøgelsesresultater fra ældre bronzealder i de nævnte områder.

Bind 13, der omfatter Skanderborg og Aarhus amter, og hvor de enestående egekistegrave fra Borum Eshøj har fået en ekstra grundig behandling i både illustration og tekst⁴, er således en del af et bogværk, som udgør et fyldigt og imponerende materialekatalog over ældre bronzealders fund fra Danmark og Nordtyskland, og med publiceringen af dette bind er værket nu samlet oppe på 6.987 katalognumre.⁵ Generelt er gravfundene fra ældre bronzealder i Danmark velkendte i Europa, ikke alene på grund af de fornemme egekistegrave, men også fordi genstandsmaterialet er overordentlig stort og righoldigt. Derfor har "Die Funde" ikke bare national, men international værdi, hvilket betyder, at ældre bronzealder i Danmark i langt højere grad end ellers kan perspektiveres i forhold til andre europæiske områder.

Første bind af Die Funde udkom i 1973, og når man medregner de nordtyske bind, er der siden da udgivet i alt 17 bind.⁶ På nuværende tidspunkt mangler der således seks af de i alt 23 planlagte bind (fig.1.).

I forbindelse med udgivelsen af det nye bind er det oplagt at bringe en omtale af det imponerende bogværk og pege på de mange muligheder og desuden på enkelte begrænsninger og diskussionspunkter i brugen af det.

Værkets opbygning

Inddelingen følger de administrative enheder: amter, herreder og sogne. Alt afhængigt af tilgængelige oplysninger præsenteres fundene efter følgende disponering: topografisk beskrivelse, der viser, at de fleste lokaliteter er besøgt i nyere tid, og som bl.a. omfatter udsigten fra den enkelte gravhøj og dens placering i forhold til andre; en beskrivelse af gravhøjenes aktuelle tilstand, hvor der sammenlignes med oplysninger fra de gamle sogneberetninger. Desuden bringes oplysninger fra udgravningsberetninger; omtegnede plan- og snittegninger af udgravningsfelter og anlæg; en kort genstandsbeskrivelse med angivelse af patinering; fundets journalnumre, litteraturreferencer, og til slut er der et resumé med en datering. Genstandstegningerne, der er udført i forholdet 2:3, er samlet i tavler, og det samme er et stort antal fotos fra udgravninger.

For alle bind gælder, at katalogdelen indledes med repræsentativitetsmæssigt nyttige beskrivelser af hvert herred med en kort sammenfatning, som i tabelform giver en sognevis oversigt over registrerede megalitter og rundhøje, samt hvor mange fund højene har leveret og i hvilke sogne, der er depotfund. Hertil kommer et fyldigt register, som omfatter genstandstyper og evt. tilbehør som sværdskeider. Foruden de forskellige gravformer er der medtaget tilknyttede elementer som stenpakning og bundbrolægning. Derudover kan nævnes emner som brand- og jordfæstegrave, dobbeltbegravelser samt kvinde- og mandsgrave baseret på tilstedeværelsen af hhv. smykker og våben. Endelig er der særskilte registre over fundsteder samt høj- og ånavne.

Det er naturligvis fundene fra ældre bronzealder, der er i centrum, og gravene udgør langt den største del, hvortil kommer depotfund og løsfund; selv genstande, hvis eksistens kun hviler på mundtlige efterretninger, er nævnt i tekst og register. Imidlertid er fund fra neolitikum også medtaget og tegnet, såfremt de indeholder metalgenstande, f.eks. Årupgårdfundet, der er fra tidlig tragt bægerkultur.⁷ Hvis gravhøje med fund fra ældre bronzealder rummer gravfund fra andre perioder, f.eks. neolitikum og yngre bronzealder, er de nævnt i beskrivelsen og fremgår af eventuelle plantegninger, men oldsagerne er ikke tegnet. Bopladsmateriale er medtaget, hvis det har en relation til gravhøje, og

Fig. 2. Professor Karl Kersten. – Foto: Schloss Gottorf.

et eksempel herpå er de interessante huse fra Trappendal⁸ og Handewitt,⁹ der senere blev dækket af høje. Gruber, kulturlag og ardspor fra ældre bronzealder og neolitikum fremkommet i forbindelse med udgravning af høje er ligeledes omtalt i tekstdelen. Derimod er alle de bopladser, der er udgravet igennem de seneste årtier, udeladt, da de ville sprænge rammerne for projektet.¹⁰

Baggrund og træk af værkets udvikling igennem årene

Den tyske professor, Karl Kersten (1909-1992) var Die Funde-projektets foregangsmand og manden bag det materialekatalog, som blev udfærdiget i indsamlingsårene, der stod på fra 1958-1976 (fig. 2). Kersten var professor ved universitetet i Kiel og fra 1944 chef for Schleswig-Holsteinisches Landesmuseum. Han havde en solid forskningsmæssig baggrund inden for ældre bronzealder, bl.a. forsvarede han i 1935 sin doktorafhandling: "Zur älteren nordischen Bronzezeit", og samme år som indsamlingsarbejdet blev indledt,

publicerede han “Die Funde der älteren Bronzezeit in Pommern, Hamburg”. Desuden var han redaktør for tidsskiftet *Offa* m.m. Under 2. verdenskrig var Karl Kersten i perioder udsendt til Danmark og blev i et vist omfang involveret i udgravninger i forbindelse med arealer, som blev inddraget af det tyske militær. Kerstens indsats og rolle i denne forbindelse er omdiskuteret, men på foranledning af Nationalmuseet modtog han dog Dannebrogssordenen i 1957.¹¹

En anden bronzealderforsker, Ekkehard Aner samarbejdede med Karl Kersten i forbindelse med indsamlingsarbejdet til *Die Funde*, og han var med indtil sin død. Samarbejdet imellem de to foregik på den måde, at Aner ledede arbejdet med tegninger, planer og opsætning, mens Kersten tog sig af den store opgave med at støvsuge arkiver, magasiner og privatsamlinger for fundoplysninger samt at supplere dette arbejde med besøg på fundstederne. For denne kæmpe indsats modtog han Worsaae-medailen i 1985.¹²

Hele vejen igennem bygger værket på et forbilledligt samarbejde mellem Tyskland og Danmark, hvor projektledelsen (se tabel 1) har involveret en lang række fagpersoner fra universiteter og museer i bestræbelserne på at opnå det bedst mulige resultat. Professor, Dr. Karl-Heinz Willroth, videnskabelig illustratør og projektkoordinator, Thomas Hjejle Bredsdorff samt til dels museumsinspektør, ph.d. Eva Koch står for udgivelsen af bind 13. Og forberedelserne til bind 14 er nu i fuld gang. For de enkelte museer ligger der en stor arbejdsindsats i at fremfinde alle oplysninger og fund, og navnlig for Nationalmuseet, der har en væsentlig del af materialet. Hertil kommer en anden stor opgave, at skaffe penge til projektet (Tabel 1).

Selvom der undervejs er sket ændringer på visse punkter, har værket igennem hele perioden fastholdt den samme opbygning. Nogle af de væsentligste

Organisation	<p>Indsamling af oplysninger til <i>Die Funde</i> fandt sted i perioden, 1958-1976 og blev udført af Karl Kersten.</p> <p>I forbindelse med publikationen stod Kersten for tekstdelen, og Ekkehard Aner blev tilknyttet med ansvar for illustrationer og opsætning. Sammen udgav de bind 1-2. Efter Aners død i 1975 var Kersten ansvarlig for de danske bind 3, 6-9. Tegnearbejdet til bind 1-8 udførtes i Tyskland, men fra og med bind 9 blev det overdraget til Nationalmuseet. Da Kersten døde i 1992 overgik ledelsen af den danske del af projektet til professor, Karl-Heinz Willroth og mus.inspektør Eva Koch. Efter Eva Kochs død i 2010 blev hendes stilling overtaget af tegneren Thomas Hjejle Bredsdorff.</p>
Finansiering	<p>Tyskland har hele vejen igennem ydet den største del af finansieringen, dog er Danmarks andel efterhånden blevet større.</p> <p>Fra tysk side især Deutsche Forschungsgemeinschaft, men også universitetet i Kiel, Landsmuseet für Vor- und Frühgeschichte og kulturministeriet i Slesvig-Holsten.</p> <p>Fra dansk side især Carlsbergfondet og Nationalmuseet foruden Statens Humanistiske Forskningsråd og Kulturministeriet.</p>

Tabel 1. Organisation og finansiering af *Die Funde*.

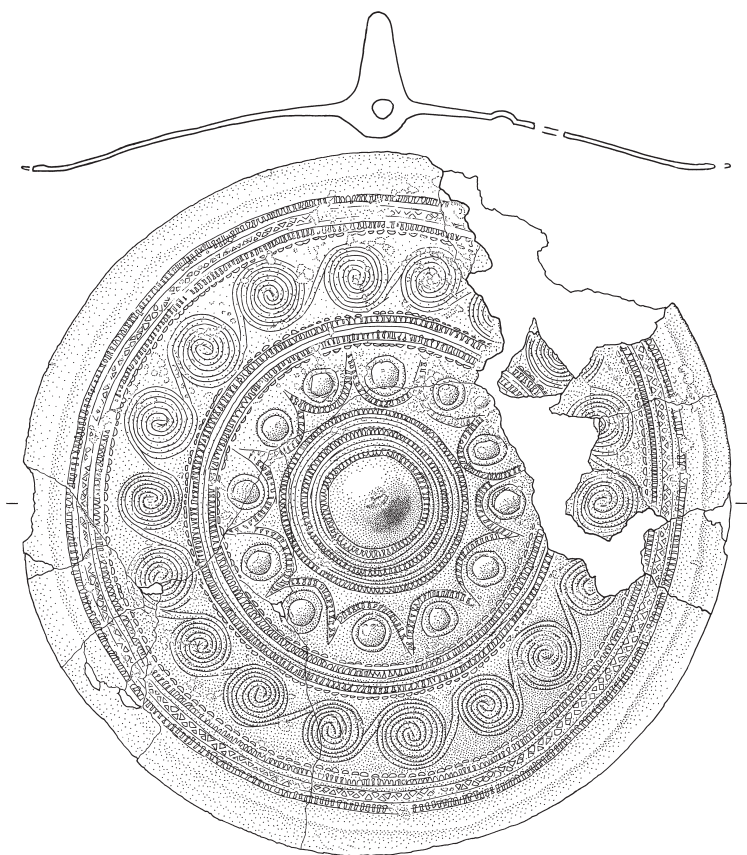

Fig. 3. Tegningseksempel fra bind 14. Bælteplade fra Hundshoved ved Nørre Snede (kat.nr. 6887). – Tegning: Thomas Hjeje Bredsdorff.

ændringer er følgende: I de første bind (1-3) er der blot medtaget fund fra det oprindelige manuskript, men i alle efterfølgende bind er der desuden foretaget en systematisk gennemgang af museernes arkiver, således at alle nye fund helt frem til et år før publicering også er inddraget. Tilvæksten har betydet, at antallet af planlagte bind siden udgivelsen af bind 1 er blevet mere end fordoblet. Endvidere har tegnearbejdet udviklet sig over årene. I bind 1 og 2 blev mange fragmenterede og slidte genstande tegnet, som man mente, de oprindeligt havde set ud og uden angivelse af, hvad der var rekonstrueret. Efter kritik af denne praksis, der f.eks. vanskeliggjorde undersøgelser af slidspor og fejlstøbninger m.v., er oldsagerne siden da gengivet i deres faktiske tilstand, og hvor den oprindelige form blot er skitseret (fig. 3).¹³

Med hensyn til registre indgår de i alle bind fra og med bind 8, men indtil da er de samlet i først hvert tredje, siden i hvert andet bind. I genstandsregi-

strene for de første bind er udvalgte oldsager inddelt i en række undertyper, men denne praksis er nedtonet fra og med bind 10, måske i erkendelse af at mange genstande er fragmenterede og derfor vanskelige at fininddele. En fin detalje er, at der i bindene 10-12 præsenteres en række vedbestemmelser af sværdske der og sværdgreb, som museumsinspektør Claus Malmros har udført.

Diskussion

Bogværket *Die Funde* kan kun indgyde respekt. Aners og Kerstens store indsats er nævnt, men eftersom arbejdet ikke er blevet mindre med årene, er det yderst prisværdigt, at Karl-Heinz Willroth i samarbejde med først Eva Koch og nu med Thomas Hjejle Bredsdorff har løftet opgaven på forbilledlig vis. Man har formået at fastholde en meget høj kvalitet i et værk, hvor ældre bronzealders fund i høj grad får lov at tale for sig selv, mens folkene bag holder sig lidt anonymt i baggrunden. Som samarbejdende museum og som arkæologer med særlig bronzealderinteresse er det beundringsværdigt at følge den sobre grundighed og utrættelighed, hvormed tilvæksten af nyt materiale løbende indsamles sammen med opdaterede litteraturhenvisninger, og hvor genstand for genstand tegnes i en yderst originaltro gengivelse. Tegningerne er i høj grad karakteriserende for bogværket, og det, at de kommer så tæt på originalen, er et fantastisk udgangspunkt for studier af både specifikke fund og i sammenlignende analyser – f.eks. i regionalitetsstudier. Studerer man støbemæssige detaljer, slid mv., vil det stadig være nødvendigt at have fat i genstandene, idet bagsider ikke er tegnet, men ellers betyder detaljeringsgraden, at tegningerne i de allerfleste tilfælde kan erstatte nye studier af de ofte sårbare bronzegenstande. Et aspekt som daværende rigsantikvar P.V. Glob allerede var inde på i sit forord til bind 1, hvor han skriver om, hvordan bronzerne uundgåeligt og langsomt nedbrydes på landets magasiner.¹⁴ Detaljeringsgraden i *Die Funde* er misundelsesværdigt udførlig, og arbejdets værdi bliver særligt tydelig, når man primært arbejder med materiale fra yngre bronzealder. Her er vi for en stor del stadig henvist til værker som Broholms kataloger fra 1940'erne¹⁵, hvor en del fund dels er udeladt, dels stadig befandt sig i jorden, mens Broholm registrerede. Samtidig præsenteres man kun for ganske få fotos og korte opremsninger af fund, så man alligevel må rejse rundt og besøge arkiver og magasiner selv. De samme begrænsninger gælder for Baudous katalog, hvor genstandstyperne og et mindre antal fund kun er gengivet med enkle stregtegninger.¹⁶

Die Funde er endvidere særdeles velegnet til studier af gravkonstruktioner, idet væsentlige detaljer er beskrevet og i mange tilfælde dokumenteret ved tegninger og/eller fotos.

Grundlæggende repræsenterer Die Funde en tradition, som tilstræber fuldstændighed i fremlæggelsen af kildematerialet, hvilket må påskønnes. Det siger dog sig selv, at fuldstændighed i et arkæologisk materiale, som tilmed strækker sig over så mange år, ikke kan opnås. Dels vil et arkæologisk materiale være ufuldstændigt i udgangspunktet, og samtidig vil der løbende ske en udvikling i den indsamlede materialemængde. Dels sker der ændringer i den forskningsmæssige tilgang, eksempelvis er der i løbet af de 15 år fra påbegyndelsen af indsamlingsarbejdet, til første bind udkom, dukket flere bopladser op med deraf følgende fokus på bebyggelsesarkæologien, og desuden er der løbende sket en stor udvikling i forhold til naturvidenskabelige undersøgelser af arkæologisk materiale. På den ene side er det fantastisk med et gennemført værk, der på så stringent vis lader fundene tale for sig selv, og hvor der ikke alene er så originaltro genstandstegninger, men også fine oversigtstegninger af gravene og deres placering. Derudover får man oplysninger om fund fra yngre bronzealder og jernalder, hvis de indgår i en gravhøj med fund fra ældre bronzealder. Denne stringens gør det bl.a. muligt at sammenligne områder. På den anden side kan man som bruger af værket savne, at Kersten og nu Willroth ikke var så anonyme, men stod mere tydeligt frem som bronzealderforskere, eftersom det faktisk er vanskeligt at læse sig til, hvad der er med, og hvad der ikke er med, og hvilke kriterier og overvejelser der ligger bag fundudvælgelsen. Det vil sige en diskussion af de prioriteringer, der blev gjort i projektets begyndelse, men også siden, hvor eksempelvis bopladserne begyndte at dukke op i stort tal, og den stigende nedpløjning af høje med deraf følgende fund og udgravninger gav en stor tilvækst af materiale. I dag bidrager de mange detektorfund også til fundtilvæksten, hvilket har betydet, at målet om en fuldstændig fremlæggelse ikke er mulig at opnå. Det er helt forståeligt, at en inddragelse af bronzealderbopladserne nemt ville komme til at sprænge rammerne økonomisk og tidsmæssigt, da det er en uhyre kompliceret fundgruppe at behandle, og alene tilvæksten af grave har som nævnt betydet, at der er kommet langt flere bind end først planlagt. Men når værket hedder Die Funde savnes mest af alt en diskussion af prioriteringerne i den henseende. I tråd med dette skal der også lyde et ønske om, at projektets dygtige og meget erfarne tegnere i en eller anden form videregiver nogle flere af de mange iagttagelser omkring genstandene og deres fremstilling, anvendelse, forskelle og ligheder, som de måtte have indsamlet igennem årene.

Kommentarerne ændrer dog ikke ved, at Die Funde er et helt enestående værk, som ikke alene har holdt niveauet fra de allerførste bind, men som løbende er forbedret, hvilket bl.a. ses i forhold til inddragelsen af fundtilvækst, hvor diverse upubliceret materiale er blevet gennemgået og indarbejdet og i

forhold til tegningerne, der i begyndelsen i nogen grad blev fortolket i forhold til rekonstruktion, men hvor man senere gik over til at tegne så naturtro som muligt med fragmentering, slid, støbefejl mv. Kommentarerne er således nærmere et udtryk for, at man som bruger bare gerne vil vide endnu mere om projektet og de tanker og overvejelser, der ligger bag.

NOTER

1. Müller 1904.
2. Holst & Rasmussen 2013; Holst *et al.* 2013.
3. I forhold til finansiering har Tyskland hele vejen igennem været den væsentligste bidrager; især Deutsche Forschungsgemeinschaft og hertil kommer universitetet i Kiel, Landesmuseet für Vor- und Frühgeschichte og Kulturministeriet i Slesvig-Holsten. Fra dansk side er det Carlsbergfondet, som fortsat yder et stort bidrag til hvert bind, foruden Nationalmuseet, Statens Humanistiske Forskningsråd og Kulturministeriet.
4. Aner & Kersten 2014, 219ff, 6928.
5. Aner & Kersten 2014.
6. Fordelt på 11 bind fra Danmark (bind 1-3, 6-13) og seks bind fra Nordtyskland (bind 4-5, 17-20).
7. Aner & Kersten 2014, 111, 6678, Taf. 54.
8. Aner & Kersten 1990, 4394.
9. Aner & Kersten 1978, 38ff, 2228.
10. Aner & Kersten 2014: Forord.
11. Schreiber Pedersen 2005, s. 166.
12. Kjærsum 1985.
13. Kristiansen 1976; Baudou 1988.
14. Aner & Kersten, 1973: Forord.
15. Broholm 1946-49.
16. Baudou 1960.

LITTERATUR

- Aner, E. & K. Kersten 1973: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd. 1: Frederiksborg und Københavns Amt. Mit einer geologischen Einleitung von Sigurd Hansen.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 1976: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd. 2: Holbæk, Sorø und Præstø Amter.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 1977: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd. 3: Bornholms, Maribo, Odense und Svendborg Amter. Mit Beiträgen von O. Klindt-Jensen.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 1978: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd. 4: Südschleswig-Ost. Die Kreise Schleswig-Flensburg und Rendsburg-Eckernförde (nördlich des Nord-Ostsee-Kanals).* København, Neumünster.

- Aner, E. & K. Kersten 1979: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd. 5: Südschleswig-West. Nordfriesland.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 1981: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd. 6: Nordslesvig-Syd. Tønder, Åbenrå und Sønderborg Amter. Mit Beiträgen von H. Neumann.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 1984: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd. 7: Nordslesvig-Nord. Haderslev Amt. Mit Beiträgen von H. Neumann.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 1986: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd. 8: Ribe Amt.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 1990: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd.9: Vejle Amt. Bearbeitet von K. Kersten unter Mitwirkung von E. Koch.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 1991: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd.17: Dithmarschen. Bearbeitet von K. Kersten unter Mitwirkung von K.-H. Willroth u. H.-H. Steen.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 1993: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd.18: Kreis Steinburg. Bearbeitet von K. Kersten. Herausgegeben von K.-H. Willroth unter Mitwirkung von H.H. Steen.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 1995: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd.10: Ringkøbing Amt. Bearbeitet von K. Kersten herausgegeben von K.-H. Willroth und E. Koch.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 2001: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd.11: Thisted Amt. Bearbeitet von K. Kersten E. Koch und K.-H. Willroth.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 2005: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd.19: Kreis Rendsburg-Eckernförde (südlich des Nord-Ostsee-Kanals) und die kreisfreien Städte Kiel und Neumünster. Bearbeitet von K. Kersten und K.-H. Willroth.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 2008: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd.12: Viborg Amt. Bearbeitet von K. Kersten E. Koch und K.-H. Willroth.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 2011: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd.20: Kreis Segeberg. Bearbeitet von K. Kersten und K.-H. Willroth.* København, Neumünster.
- Aner, E. & K. Kersten 2014: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd.13: Skanderborg und Århus Amter. Bearbeitet von K. Kersten E. Koch und K.-H. Willroth.* København, Neumünster.
- Baudou, E. 1960: *Die regionale und chronologische Einteilung der jüngeren Bronzezeit im Nordischen Kreis.* Studies in North-European Archaeology 1, Stockholm.
- Baudou, E. 1988: Teckning som dokumentation – den äldre bronsåldern i Danmark och Schleswig-Holstein. (Debat-artikel): *Fornvännen.* (1983), s. 63-68.
- Broholm, H.C. 1946-49: *Danmarks Bronzealder, III og IV.* København.

- Holst, M.K. & M. Rasmussen (eds.) 2013: *Skelhøj. And the Bronze Age barrows of Southern Scandinavia. Vol. 1. The Bronze Age barrow tradition and the excavation of Skelhøj*. Nationalmuseet og Jysk Arkæologisk Selskab. Jutland Archaeological Society Publications vol. 78. Højbjerg.
- Holst, M.K., M. Rasmussen, K. Kristiansen & J.-H. Bech 2013: Bronze Age 'Herostrats': Ritual, and Domestic Economies in Early Bronze Age Denmark. *Proceedings of the Prehistoric Society* 79, 2013, s. 265-296.
- Kersten, K. 1935: *Zur älteren nordischen Bronzezeit*. Neumünster.
- Kersten, K. 1958: *Die Funde der älteren Bronzezeit in Pommern*. Hamburg.
- Kjærø, P. 1985: Karl Kersten – Worsaae-medailen. *Kuml* (1984), s. 6-10.
- Kristiansen, K. 1976: Anmeldelse af bind 1 af *Die Funde* (1973). *Fortid og Nutid*, Bd. XXVI, hefte 4, s. 505-662.
- Müller, S. 1904: Vei og Bygd. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* (1904), s. 1-64.
- Schreiber Pedersen, L. 2005: Dansk arkæologi i hagekorsets skygge 1933-1945. *Kuml*, s. 145-186.